

TENTOONSTELLING

Autour de la revue "Variétés" Trésors inconnus des collections de l'AMSAB

Hendrik Ollivier, departementshoofd Beeld
en Geluid AMSAB

De fotocollectie van het AMSAB geniet reeds enkele jaren een zekere vermaardheid. Researchers, uitgevers en mediamensen weten het AMSAB te vinden wanneer ze op zoek zijn naar foto's in verband met de sociale geschiedenis van ons land. Het documentaire karakter van de foto's komt daarbij nagenoeg altijd op de eerste plaats.

Tot nog toe was het alleen aan een kleine kring ingewijden bekend dat het AMSAB ook een unieke verzameling kunstfoto's bezit. De foto's werden een drietal jaar geleden ontdekt tussen het toen nog niet ontsloten gedeelte van onze collectie. Kort daarop werden de eerste contacten gelegd met het fotomuseum van Charleroi en groeide het idee om samen een tentoonstelling te organiseren.

De foto's werden in de jaren '20 verzameld door Paul-Gustave Van Hecke, toenmalig directeur van het tijdschrift *Variétés*, een zonder meer merkwaardig kunsttijdschrift ⁽¹⁾. Een behoorlijk aantal van de foto's uit de collectie werden in *Variétés* gepubliceerd, de collectie is echter beduidend ruimer. Toch vinden we niet alle foto's die in *Variétés* werden gepubliceerd terug in de collectie.

Paul-Gustave Van Hecke is voor kunsthistorici zeker geen onbekende. Hij was één van de meest gedreven promotoren van de avant-gardekunst in België. Met *Variétés* was hij zeker niet aan zijn proefstuk (2). Hij gaf voordien reeds de literaire tijdschriften *Nieuw Leven* (1907-1910) en *Het Roode Zeil* (1920) uit, en werkte mee aan *De Boomgaard* (1909-1911). De verdienste van Van Hecke lag echter niet zozeer op literair vlak dan wel op het terrein van de beeldende kunsten, zij het niet als kunstenaar dan wel als bezieler en promotor.

Met als voornaamste doel het werk van zijn Latemse vrienden - Fritz Van den Berghe, Contant Permeke, Gustave en Leon De Smet - te promoten richtte hij in 1920 *Sélection* (1920-1928) op, een tijdschrift dat volledig gewijd was aan de beeldende kunsten. Tegelijk opende hij in Brussel een gelijknamige galerij. De tentoonstellingen in galerij *Sélection* beperkten zich echter niet tot het werk van de Latemse school. Wanneer hij de galerij in 1922 om financiële redenen moest sluiten, was het kruim van de Europese avant-garde er te bewonderen geweest.

Van Hecke was er echter de man niet naar om bij

Illustraties linkerpagina : 1. Man Ray. Coatstand 2. André Kertész. Compositie met glazen en masker
3. Man Ray. Portret van Ludmilla Pitoëff 4. Cami Stone

de pakken te blijven zitten. Reeds in 1926 opende hij een nieuwe galerij: *L'Époque*. E.L.T. Mesens, nog een vriend van Van Hecke, organiseerde er in 1928 een fototentoonstelling met werk van onder anderen Man Ray, Berenice Abott, Laslo Moholy-Nagy, André Kertesz, Eli Lotar, Aenne Biermann, Germaine Krull, Eugène Atget en andere toonaangevende avant-gardefotografen uit die periode.

Vanaf 1927 werkte Van Hecke aan de voorbereiding van *Variétés*. Het Duitse tijdschrift *Der Querschnitt* was het model dat hem voor ogen stond. Het eerste nummer van *Variétés* verscheen op 15 mei 1928, met als ondertitel *Revue mensuelle illustrée de l'esprit contemporain*. *Variétés* was een typisch geesteskind van duizendpoot Van Hecke en een afspiegeling van een in vele opzichten bewogen periode. Een zeer "gevarieerd" gamma van onderwerpen kwam erin aan bod: zowel maatschappelijke thema's als beeldende kunsten, fotografie, film, muziek, theater, architectuur, mode, enz. Het "moderne", het vernieuwende vormde het bindmiddel.

Het tijdschrift baarde internationaal opzien. De schare medewerkers was alvast kwalitatief impressionant. Wat literatuur betreft waren er onder meer bijdragen van Paul Eluard (op één van de foto's van Man Ray in onze collectie staat een opdracht van de fotograaf aan Paul Eluard), Louis Aragon, André Malraux, André Breton, Tristan Tzara, e.a.

Voor de illustraties kon Van Hecke rekenen op zijn ruime vriendenkring onder de beeldende kunstenaars. We troffen in *Variétés* tekeningen aan van Fritz Van den Berghe, Gustave De Smet, Ex, Marc Chagall, Constant Permeke, Floris Jaspers, Hans Arp, Frans Masereel, Jozef Cantré, Léon Spilliaert, Paul Klee en vele anderen.

Ook film en fotografie waren manifest aanwezig in *Variétés*. Wat de film betreft ging de aandacht naar de auteursfilm (niet zo vanzelfsprekend in een tijd van vedettenacteurs): Louis Buñuel, Charlie Chaplin, F. W. Murnau, de Russen Eisenstein, Poudovkin, Vertov (in het themanummer

over de USSR). Ook meer documentair werk zoals "De brug" van Joris Ivens, "De toren" van René Clair of "La marche des machines" van Eugène Deslaw, filmwerk dat perfect aansloot bij veel van de in *Variétés* gepubliceerde foto's. We willen meteen opmerken dat we begrippen als "documentaire" hier met het nodige voorbehoud hanteren.

De artikels over film werden geïllustreerd met schitterende foto's, al is "geïllustreerd" in de context van *Variétés* niet bepaald een goede woordkeuze. In tegenstelling met andere tijdschriften waren de gepubliceerde foto's eerder zelden illustraties bij de teksten. Ze vormden afzonderlijke, evenwaardige bijdragen, inhoudelijk ingepast waar het themanummers betrof. In tegenstelling tot de tekeningen, die meestal tussen de teksten geplaatst werden, vormden de fotopagina's in *Variétés* aparte caternen. We vonden er zowel portretten van kunstenaars, reproducties van kunstwerken als foto's die als fotografisch beeld geconcipieerd werden. Verrassende combinaties werden daarbij niet geschuwd. Naast een modefoto van een kanten avondjurk, een moderne creatie van Van Heckes vrouw Norine (foto E. Gobert), werd bijvoorbeeld een foto geplaatst van armoedige kantwerksters uit de streek van Ieper (foto Antony). Dikwijls werden foto's gecombineerd met afbeeldingen van schilderijen of stills uit films. Een foto van de Leie te Baarle werd bijvoorbeeld naast een schilderij van Fritz Van den Berghe of Constant Permeke geplaatst. Soms vormde het thema de band tussen de twee, in andere gevallen vormde het beeld zelf de band. Ook humor - een foto getiteld "Le gramophone sur l'herbe" (foto *Variétés*) - of provocatie waren nooit ver weg. In het nummer over hekserij en zwarte magie vonden we, tussen foto's van duiveluitdrijvers en maskers, volgende montage van E.L.T. Mesens: het gezicht op de foto van een jonge vrouw werd vervangen door kranten- en fotoknipsels, de titel: "Masque servant à injurier les esthètes". Ook door het naast elkaar plaatsen van "reportagefoto's" en "kunstfoto's" rond hetzelfde

Eugène Atget. Apotheek

thema werden de begrippen "kunst" en "reportage" in vraag gesteld en werd de lezer, kijker als het ware gedwongen tot reflexie over het medium fotografie.

Het hoeft nauwelijks nog gezegd dat Van Hecke en *Variétés* ook op het gebied van de fotografie kozen voor de vernieuwers: Man Ray, Berenice Abbott, Eugène Atget (het grote voorbeeld), André Kertész, Herbert Bayer, Aenne Biermann, Florence Henri, Ewald Hoinkis, Lotte Jacobi, Germaine Krull, Eli Lotar, Laslo Moholy-Nagy, Cami en Sasha Stone, Maurice Tabard, enz. De visie van Van Hecke op fotografie blijkt echter niet alleen uit de keuze van de fotografen. Zelfverwoordde hij die uitstekend in zijn inleiding voor de catalogus van de Internationale Tentoonstelling der Fotografie in het Paleis voor Schone Kunsten te Brussel in 1932. In die inleiding rekende hij af met het gekunstelde esthetisme van de picturalisten en uitte hij zijn bewondering voor het werk van Eugène Atget, door Man Ray en Berenice Abbott beschouwd als de grote voorloper van het "nieuwe zien":

"Wat echter nog veel sterker de tegenstelling tusschen

de fotografische esthetiek, op goedkope kunstdoenerij en schilderachtigheid aangewezen, en de dieper en echter voorstelling der dingen uitkomen doet, is het werk van den Franschen fotograaf Atget, dat gelden kan als de openbaring van het fotografisch oog. De fotos van Atget zijn om zoo te zeggen de blijvende getuigenissen van de uitzichten eener alledaagsche wereld, die wel voor iedereen zichtbaar waren, maar door niemand werden opgemerkt. Het wondere mysterie van het straatleven trok het oog van dezen wandelenden fotograaf, zoo als het daar lag of bewoog, voor de meesten alledaagsch en het opnemen niet waard. Telkens waar Atget, die instinctief alle tot dusverre voor heilig uitgeroepen schoons, alle geijkte schilderachtige en pittoreske hoekjes buiten zijn objektief hield, een straattooneel opnam, leverde hij hiermee om zoo te zeggen de primitieve dichtelijke inhoud ervan. Hij had vooral een bijzonder oog voor uiterlijk doodgewone tooneelen, waaraan de voorbijgangers nauwelijks aandacht schonken, of voor straten en gebouwen waarmede men honderdmaal langs kwam zonder ook maar eens de geheime schoonheid er van te hebben opgemerkt. Om ze te zien was het noodig dat de fotos van Atget er het essentiële wezen van openbaarden. Aldus leverde hij menigvuldige beelden van het moderne bestaan, waarin het wondere samentreffen is voorgesteld van het vergangelijke en het blijvende van den tijd" (3).

Zoals we dat van het Musée de la Photographie in Charleroi gewoon zijn, is de tentoonstelling schitterend samengesteld en worden de foto's uitstekend gepresenteerd. De tentoonstelling is een absolute aanrader voor wie in de fotografie van de jaren '20, of in de fotografie tout court, geïnteresseerd is.

De tentoonstelling is tot 9 februari te bezichtigen, alle dagen behalve op maandag en op feestdagen, van 10 tot 18u.
Inlichtingen: 071/43.58.10, Internet site: <http://www.arkham.be>

(1) Het tijdschrift *Variétés* wordt in de bibliotheek van het AMSAB bewaard.

(2) Zie de biografie van Van Hecke elders in dit nummer.

(3) Internationale de la Photographie. Juillet 1932. Palais des Beaux-Arts Bruxelles. Catalogus van de tentoonstelling. Brussel, 1932, pp. 17-18.